

**„Я ДУШЕЮ ВСЕГДА НА ВАС ДУМАВ...”
(СИДІР ВОРОБКЕВИЧ У ВЗАЄМИНАХ ІЗ ЮРІЄМ ФЕДЬКОВИЧЕМ)**

Здійснено реінтерпретацію усталеного розуміння взаємин С. Воробкевича з Ю. Федьковичем. Виявляється, взаємини ці не були позбавлені своїх складнощів, засновувались більше на душевних, мисленнєвих контактах, аніж на живому спілкуванні.

Ключові слова: С. Воробкевич, Ю. Федькович, спілкування, дружнє, психологічне, драматичне.

Лідія Ковалець

**„Я душой всегда на Вас думал...”
(Сидор Воробкевич во взаимоотношениях с Юрием Федьковичем)**

Осуществлено реінтерпретацію устоявшегося понимания взаимоотношений С. Воробкевича и Ю. Федьковича. Оказывается, взаимоотношения эти не были лишены своих сложностей, основывались больше на душевных, мысленных контактах, нежели на живом общении.

Ключевые слова: С. Воробкевич, Ю. Федькович, общение, дружественное, психологическое, драматическое.

Lidija Kovalets

**„I always thought of You with my soul...”
(Sydir Vorobkevych in the relationships with Jurij Fed'kovych)**

The reinterpretation of an established understanding of the relationships of Sydir Vorobkevych and Jurij Fed'kovych is made. It's found, that these relationships had some difficulties and were introduced more on the emotional, cognitive contacts than on a living communication.

Keywords: S. Vorobkevych, J. Fed'kovych, communication, friendship, psychological, dramatic.

*Спільний спадок і спільна справа еднають мистців,
свідомо чи несвідомо, і хоч частіше ця єдність є несвідомою,
між справжніми мистцями усіх часів /... /
існує певна ідеальна спільнота
Т. С. Еліот „Функції літературної критики”*

Тема, сформульована у підзаголовку, порушувалась літературознавцями не раз (маємо статті О. Маковея, А. Коржупової, П. Никоненка, Г. Дем'яна, принагідні спостереження М. Білинської, М. Юрійчука та інших дослідників). Власне, писати чи то про С. Воробкевича – і не згадати присутності в його життєво-творчій долі Ю. Федьковича, як і писати про Ю. Федьковича й не бачити в його контексті С. Воробкевича – справді неможливо. Втім, як висловився М. Вебер, науковий рух безконечний, „усіляке довершене виконання задуму в науці означає нові „запитання”, воно по суті бажає бути перевершеним” [1, с. 133]. Наразі на дискусію заслуговує кілька питань: скажімо, номінування Ю. Федьковича й С. Воробкевича „першими українськими письменниками на Буковині” (так називалась датована 1966 р. стаття А. Коржупової в „Українському літературознавстві” [4]), наче не було попередньої, досі невивченої нами ланки – давнього національного письменства краю, репрезентованого, зокрема, бароковою творчістю Василя й Гаврила Проданів, Василя Ферлеєвича, Олександра Манастирського, Михайла Коморошана й інших авторів. Дискусійним здається й пізніший, зроблений у 1984 р., висновок про те, що С. Воробкевича з Ю. Федьковичем „єднала, морально підтримувала в хвилини гірких розчарувань, надихала на нові творчі звершення велика, щира дружба” [9, с. 76].

Але ж усе було набагато складніше, взаємини ці не були позбавлені напруженості, значного драматичного компонента, навіть періодів цілковитої замкнутості, коли у внутрішній світ не впускалось, та й кожен залишався (ледь не щораз) із відчуттям незадоволеності, бо незадоволеними виявлялися базові потреби в живому спілкуванні та людському теплі.

Чи не вперше це дав зрозуміти О. Маковей у 1909 р. (маємо на увазі його статтю „З переписки двох поетів...” [6]), але авторський виклад у ній дещо побіжний, нерозгорнутий, дано більшу можливість промовляти за себе текстам – листам. Принагідно зазначимо, що якби історія літератури (а це й історія письменників – щораз унікальних психологічних типів) була докладно зінтерпретована науковцями у психологічному ключі, ми б отримали близьку нам і цікаву, чи не найбільш відповідну реальній і таку, що найтісніше пов'язана з творчістю, грандіозну художньо-

біографічну історію: як висловився М. Матіїв-Мельник стосовно Ю. Федьковича, „ціле його життя – це цікава психологічна повість, в якій не бракує ні романтичної містики, ані грубого реалізму” [7]. Студіювати класику, не пропускаючи повз увагу „ані титли, ніже тії коми”, і саме в людинознавчому аспекті, крім того, не боячись ревізувати стереотипи, – це, мабуть, і є здійснювати науковий рух. Його теперішній вектор спрямований на одну історико-літературну площину – із С. Воробкевичем та Ю. Федьковичем у центрі, реінтерпретацію, може, не стільки відомих сторінок узаємин письменників, скільки виявлення глибших, не зазначених раніше смислів, що ті взаємини наповнювали.

Вважаємо, що головний привід для зближення Ю. Федьковича й С. Воробкевича, зацікавленості їх одне одним давав уже на початку 1860-х років сам їхній однаковий (чи близький) статус у громадсько-культурному житті Буковини – письменників, котрі володіли великим художнім хистом, тонкими естетичними смаками й першими почали творити народною мовою. Видання з відповідними публікаціями надходили з Галичини і до Воробкевичевих Давиден, Руської Молдовиці, і до Трансильванії, відтак Сторонця-Путилова, де обертався Ю. Федькович. Тож уже тоді мали народжуватись ниті зв'язку, С. Воробкевич уже тоді мав мислитись автором „Нічлігу” як потенційний і бажаний комунікант, якщо на хвилі своїх розбалансованих стосунків з інтелігенцією він, Ю. Федькович, у 1868 р. друкує у львівській „Правді” поетичне послання „До Данила Млаки”. Песимізм, екзистенційні ноти, навіть сповіщення про передачу адресатові творчої естафети – далеко не єдині важливі риси цього тексту, бо тут фактично робиться ще й публічна заява про значущість С. Воробкевича, між рядками прочитується готовність його, автора, з цим своїм талановитим земляком налагодити духовно-емоційний контакт і, може, навіть співпрацювати.

„Нашому Городенчукові дякую сердечно за посвяту, тішить то мене дуже, но вже не так, як колись то було б мене втішило!..” [8] – писав С. Воробкевич у листі до одного зі своїх галицьких приятелів. Самому ж відгукнутись до Городенчука-Федьковича поетично чи у спосіб звичайний, листовний С. Воробкевич не став, і вже це, з нашого погляду, насторожувало: відсутність певної дії – також дія. Часткове пояснення закономірного „чому?” знаходимо в тій же цитованій епістолі адресанта, віднедавна чернівчанина, а саме – у його вказівці на власну душевну розбалансованість: „Се життя мені не подобається. Мені обридло, і я не раз з тяжким серцем і сумною душею у мої гори злітаю, де мені і музи сприяли, де менше лицемірства, злоби і чорного гріха!” [8]. Схоже, притаманна міському середовищу екстенсивність спілкування, стандартизація життя кепсько вплинули на С. Воробкевича. Але ж вербалізовані зізнання (про своєрідну екзистенційну кризу), цілком суголосні Федьковичевим (отож такі, які він був здатен зрозуміти), існували і, повторимо, адресувались вони не у Сторонець-Путилів, а на галицький П'ємонт, Данило Тянячкевич, брати Олександр і Осип Барвінські, схоже, були тими єдиними довіреними персонами, з якими активно розмовлялось і про „судьби терне”, і про творчість: розлога, упродовж 1907 – 1908 рр., публікація часописом „Руслан” цього листування (як „Матеріалів до історії зносин галичан з буковинцями”) – тому яскравий свідок.

Незатребуваність, уникання ж Ю. Федьковича, його літературного й суто людського співтовариства тоді, в 1868 році, мало складну природу і пояснюється, з нашого погляду, передовсім суперечливим реноме цього письменника, котре якраз встановилося в неофіційних колах галицького суспільства по тому, як він, Ю. Федькович, у гострий, може, й справді не зовсім дипломатичний спосіб виступив фактично проти бюрократизації літературної сфери. Відсутність спільного контексту, живого діалогу призвела (з боку С. Воробкевича) до відсутності адекватної власної орієнтації в особі Ю. Федьковича і до створення того психологічного бар'єру, який остаточно до кінця так і не вдалося знівелювати. Тільки спілкування, найоптимальніше в умовах спільної діяльності, могло претендувати на зміну ситуації, бо тоді „починає утворюватись якийсь спільний психологічний простір і часова протяжність, створюються єдина емоційна „подія”, розгортається творчий процес і взаєморозкриття, і взаєморозвитку, створюються умови для самовпливу і саморозвитку” [2, с. 13]. А його, спілкування, можна сказати, не було: як висловився О. Маковей, „оба поети не сходилися і не переписувалися ... з собою, а знали себе тільки з літератури” [6, с. 166]. Власне, мовиться не про поодинокий факт, а про загальну сумну традицію в середовищі тодішньої буковинської інтелігенції, коли, за спостереженнями С. Смаль-Стоцького, між нею „не було ... злуки, не було єднання, а кожда одиниця жила сама для себе... Зібрати інтелігенцію черновецьку до купи, загригти її думкою про спільність з народом, про обов'язки для народу – се, може, було ще навіть тяжше діло, як розбудити сам нарід” [11, с. 6-7].

Отож, сумна традиція не-спілкування, реноме Ю. Федьковича як людини конфліктної, якої, може, й треба остерегатися, а з іншого боку, ще й дивовижно висока соціальна, особливо естетична функціональність творів цього найбільшого тоді поетичного таланту стримували С. Воробкевича від активних контактів із ним, як стримували його якісь внутрішні, суто індивідуальні чинники, запримчені, однак, суспільством. Із листа Лонгіна Лукашевича до Ю. Федьковича від 12 липня 1876 р.: С. Воробкевич „вважає Вас гордим і формальний страх має перед Вами, задля чого якимось не ставало ему відваги писати до Вас”. І далі: „Воробкевич ... справді дуже собі чоловік смиренний, несміливий, аж боязливий...” [12, с. 266]. Таким чином, озвучені в липні 1876 року покликання, мовляв, на „розмаїті труди – так школьні, як і літературні і ту клятву журбу вседневного життя”, які начебто „не допустили ... відізватися, /.../ серце відкрити і /.../ про се і те, і добре й зле, хоть таким способом поговорити” [12, с. 268], – мабуть, не єдині причини уникання Федьковичевого співтовариства.

Підкреслимо, що уникання, однак, не було абсолютним, відсутність живого діалогу компенсувалася комунікативною діяльністю вищого, ідеального порядку, тож слова „милий брате”, „товаришу по долі”, „друже єдиний” у пов’язі з шанобливим „Ви”, переконані, не були узвичасним для епістолярію набором конвенціоналізмів. „Я душею всегда на Вас думав, до Вас у Ваші красні гори злітав а з Вами разом над щербатою судьбою бідного гуцульського (народу) плакав” [12, с. 268], – читаємо у тому ж датованому липнем 1876 р. посланні до Федьковича. В наступному листі (від 8 серпня 1876 р.) – і обережність, озирання назад, і розкутість, сплески щирості та тепла попри зовні один мінорний тон: „От і знов до Вас відзиваюсь. Котрої зачати, щоб Вас трохи розбаркати, розвеселити? Де зачеплю, стану, роздумую, бо ніг уже тих гадок веселих, тих думок буйних. /.../ Хочеш хоч задумою потішитись, а серце з розпачу на кусні рветься. Вимаширували нині наші кельнери і єори; сумненько они собі маширували, особливо наші, ні співу, ні лику, і я собі нищечком подумав: нема в них нашого любого Юрія, котрий з ними втіху і смуток так щиро ділив і їх тих жалібних, вояцьких коломиек співати учив. Гей, гей! /.../ Минуло, навіки загуло. Сумно они собі маширували, довго я за ними дивився, – дивився, як та дівиця за любим женихом, і шепнув собі: щаслива їм дорога! А в серці старий біль ворухнувся... /.../ Що Ви в Ваших горах ділаєте? Що роблять ті бідні гуцули? Жаль серце наповняє, як на них подумаю. В дрібненьких поезіях ми їх величаєм... но они, бідні, недолею повиті й латами покриті, губляться, далі і слід їх западеся!” [12, с. 269-270].

Володіючи, за характеристикою І. Франка, „чаруючим даром приймання людських душ”, явно втомившись самотиною, Ю. Федькович, не міг не відреагувати на такі проникливі освідчення адресата, і то радикально. Уже через два тижні, 24 серпня того ж 1876 р., прибувши до Чернівців фактично назавжди, амбітний гуцул наступного ж дня першим скине крисак перед С. Воробкевичем. Примітно, що той по зустрічі (але в полоні вражень про неї) тут же налістує Ол. Барвінському і тим самим відтінить психологічний портрет гостя і свій власний: «Нині посітив мене в перший раз Юрій Федькович... Здоровий, плечистий і гарний чоловік, лиш тихий і задумливий, здається, що велика тяж йому серце давить. Єго, так мені здається, не тішить ні сонце, ні луна, ні днина і ніч, ему все однаково, і слова тяжко з него почути... Він містичний чоловік, в єго близькості якимось одному *unheimlich* [моторошно, *нім.*] стає” [5, с. 502].

Ми довго шукали пояснення, чому ця обопільно бажана подія – перша зустріч tet-a-tet – залишила такий гіркий слід у душах письменників, чому Ю. Федькович, спромігшись прийти до С. Воробкевича, не спромігся на артикуляцію страшної душевної муки (а може, таке мовчання також було промовлянням?..); чому Воробкевичеві увага і співчутливість перетворились, крім розуміння, на відчуття складне навіть для самоусвідомлення, для означення якого не знайшлося відповідника в рідній мові. Згідно із психологічною літературою, зокрема Д. Овсяннико-Куликовським, щоб досягти взаєморозуміння, треба, щоб наш душевний стан був хоч трохи відомий тому, на чію допомогу ми розраховуємо, треба, щоб душа того, хто нас слухає, не була заповнена іншими думками й почуттями, але гармоніювала з нашою [див.: 10]. Ю. Федькович же, залишивши батька на смертному одрі, з тягарем складних, нерозважених ніким рефлексій, в очікуванні психологічної допомоги завчасу емоційно ніби згорів; С. Воробкевич із власним комплексом – формальним страхом перед Ю. Федьковичем, зі своїми домашніми гризотами, тим шпиталем, який був у його хаті вже багато літ, не спромігся цілком налаштувати душу в гармонійний такт із душею гостя. Виходить, думка І. Кона про те, що чоловіче спілкування, як і весь стиль життя, швидше предметні та інструментальні, ніж експресивні [див.: 3, с. 262], не стосується художньої еліти, підви-

щено чутливої до внутрішнього світу, свого й чужого. Власне, ще й стилем життя, письменництвом як специфічною формою життєдіяльності можна пояснити складнощі у взаєминах Ю. Федьковича з С. Воробкевичем.

Разом з тим перший таки, мабуть, більше тяжів до саморозкриття, якщо невдовзі приніс С. Воробкевичеві рукопис „Диких дум”, у яких була „ціла его доля” – „з присьбою [проханням] вступитись за сими гуцулькими сиротами” [12, с. 275]. Даючи їм раду, вручаючи Ол. Барвінському заповітний зшиток для публікації, С. Воробкевич фактично перший відгукнувся про емоційно збурені тексти – вершинний здобуток їх автора – як про „дуже гарні і цінні”, але, схоже, він істотно не змінив стилю свого ставлення до Ю. Федьковича, принаймні, відомості про ці зміни – за ширмою часу.

...Попри пануючий у романтиків культ пристрасної дружби, попри пізніші зустрічі чи то на зібраннях „Руської Бесіди”, чи Руського драматичного товариства (але вже, мабуть, із настроями „рівнішими”), попри схожість темпераментів і безсумнівну взаємодію помислів С. Воробкевич і Ю. Федькович, як нам здається, так і залишились до останку на відстані. Втім, дружба, з огляду на свій духовний характер, навіть передбачає делікатність, стриманість і збереження відстані. Та й романтики, врешті-решт, завжди самотні, що у психологічній літературі трактується і як нещастя, і як нормальний стан кожної піднесеної душі.

Література

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия / Макс Вебер // Самосознание европейской культуры XX века. – М., 1991. – С. 133.
2. Ковалев Г. А. Три парадигмы – три стратегии психологического воздействия // Г. А. Ковалев // Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации : Сб. научн. трудов. – М., 1987. – С. 4-16.
3. Кон И. С. Дружба : этико-психологический очерк / И. С. Кон. – 3-е изд. – М. : Политиздат, 1989. – 350 с.
4. Коржупова А. П. Перші українські письменники на Буковині (Ю. Федькович і С. Воробкевич) // Укр. літературознавство. – Вип. 2. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1966. – С. 67-72.
5. Маковей О. Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича / Осип Маковей. – Львів : 3 друк. НТШ, 1911. – УІ, 591 с.
6. Маковей О. З переписки двох поетів (Ю. Федьковича й Із. Воробкевича) / Осип Маковей // Юрій Федькович в розвідках і матеріалах. – К. : ДВХЛ, 1958. – С. 165-176.
7. Матіїв-Мельник М. З перипетій життя і творчості Юрія Федьковича / Микола Матіїв-Мельник // Діло. – 1938. – 23 січня.
8. Матеріяли до історії зносин галичан з буковинцями : спомини Б. А. Дідицького про Й. Федьковича й Із. Воробкевича // Руслан. – 1907 – 1908.
9. Никоненко П.М. Ю. Федькович і С. Воробкевич / П. М. Никоненко // Юрій Федькович. Тези доп. Республік. наук. конференції, присвячені 150-річчю з дня народження видатного письменника-демократа і громадського діяча Юрія Федьковича (18-20 жовтня 1984 року). – Чернівці : ЧДУ, 1984. – С. 76.
10. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Введение в ненаписанную книгу по психологии умственного творчества (научно-философского и художественного) / Д. Н. Овсяннико-Куликовский // Осьмаков Н. В. Психологическое направление в русском литературоведении. Д. Н. Овсяннико-Куликовский. – М. : Просвещение, 1981. – С. 109-121.
11. Смаль-Стоцький С. Моя політика // Степан Смаль-Стоцький. – Чернівці : Друк. І. Віглера, 1913. – 24 с.
12. Федькович О. Ю. Писаня / Осип Юрій Федькович; Перше повн. і крит. вид. – Львів : 3 друк. НТШ, 1910. – Т. 4 : Матеріяли до життєписи Осипа Юрія Гординського-Федьковича / 3 першодр. і автогр. зібрав, упоряд. і пояснив О. Маковей. – XV, 653 с.